

DR KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SZOMBAT

**FÁBIÁN BÉLA
RUPERT REZSŐ**

a SZOMBAT-ban

A zárszámadások tanulságai. A kitérésekről. — Schönfeld Józsefről. — Levél a szerkesztőhöz. — Egy anti-szemita irónő különös reklámja. — Ady Endre: A zsidó pipája. — Zsidó frontharcosok világgyűlése. — A Hitközség, az Imit, az Istje közgyűlése. — Fürst György — elnökhelyettes. — A Chevra Kadisa kegyelete. — Olvasom . . . Nem olvasom . . . — Hírek

A GAZDASÁGÜGYI SZAKBIZOTTSÁG f. é. június hó 16-án, vasárnap tartotta ülését. Vértés Emil előljáró nagyszabású expozéjában beszámolt az elmúlt év legjelentősebb gazdasági mozzanatairól, a nagyarányú átalakítási munkálatokról, melyeket a macesz-üzemben végeztetett az előljáróság és arról az állandó törekvésről, hogy a kórházak klinikai színvonalát egyre emeljék. Nagy tetszéssel fogadta a szakbizottság azt a bejelentést, hogy négy hitközségi templomot legközelebb modern fűtőberendezéssel fognak felszerelni, amely elhatározásával az előljáróság régi ígéretét váltja be és a templomlátogató közönségnek évek óta hangoztatott jogos kívánságát teljesíti.

A hitközség **ALAPITVÁNYI**, valamint **KULTURÁLIS-SZOCIALIS** szakbizottsága dr. Barna Károly kormányfőtanácsos, előljáró elnöklete alatt kedden, június 18-án tartotta ülését, amely az ügyosztály jelentését és zárószámadását tárgyalta. Az elnöklő előljáró ismertette a jelentéseket, valamint Eppler Sándor főtitkár által kellően megokolt zárószámadásokat. A kulturális bizottság ülésében jegyzőkönyvileg öröktették meg az e héten elhunyt dr. Schönfeld József főszerkesztő emlékét. A kulturális szakbizottság ezúttal köszönetet mondott dr. Barna Károly előljárónak és Eppler Sándor főtitkárnak kiválóan értékes munkájáért, nemkülönben dr. Löwinger Sámuelnek, a szabadegyetemen, valamint dr. Dénes Lajosnak a szülők pedagógiumában kifejtett tevékenységéért, végül a főtisztelendő Rabbiság tagjainak a péntek esti írásmagyarázó előadásokon való részvételükért.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET június 12-én tartotta XXIII. rendes közgyűlését a Pesti Izr. Hitközség székházában nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében Kálmán Henrik egyesületi elnök vezetésével, melyről Stern Samu elnök, az egyesület nagy pártfogója elodázhatatlan teendői miatt kimentette magát. Napirend előtt az elnök kegyelettel emlékezett meg a halottakról. Galambos Jenő úv. igazgató-főtitkár betérjesztette az elmúlt évről szóló jelentést, amelyből a közgyűlés örömmel vett tudomást arról, hogy az elmúlt évben közel 600 gyermek nyert az egyesület balatonboglári és diósjenői telepén elhelyezést. Az egyesület ezen nagyszabású teljesítményét a hatóságok, intézmények és pártfogók áldozatkészségének köszönheti, miért is a közgyűlés meleg köszönetet szavazott a Pesti Izr. Hitközség, a Pesti Chevra Kadisa, a Budai Izr. Hitközség, a Kőbányai Izr. Hitközség

előljáróságainak, egyéb intézményeknek és vállalatoknak, valamint a többi pártfogóknak a támogatásért, valamint a sajtónak és az orvosi karnak. A bemutatott zárószámadások és költségelőirányzat elfogadása után a közgyűlés elnökhelyettesül Fürst György igazgatót, társelnökül Dános Ármint és alelnökül cserkúti Engel Györgyöt választotta meg. Dr. Zahler Emil a hitközség képviselőjében üdvözölte az egyesület vezetőségét, köszönetet mondott Kálmán Henrik elnöknek, valamint a vezetőség többi tagjának azért a nemes munkáért, melyet az egyesület a fővárosi szegény gyermekek érdekében kifejt és amelynek nyomán azok a jövő nemzedék egészséges tagjaivá fejlődhetnek. A közgyűlés lelkes hangulatban ért véget.

A BELÜGYMINISZTER JOGERŐS DÖNTÉSE A VITAMINOS PÁSZKAÜGYBEN. Csaknem egy esztendeje foglalkoztatja a legkülönbözőbb hatóságokat néhány rosszhiszemű egyénnek az az üzleti fogása, amellyel az izraelita hitközségek pászkaegyedárusítási jogát kijátszani igyekeztek. Köztudomású, hogy törvényes rendeletek értelmében pászkát csak hitközségek állíthatnak elő, vagy hozhatnak forgalomba. A hitközségeknek nemcsak a valláserkölcsei ellenőrzés szempontjából adja meg a törvény ezt a jogot, hanem azért is, hogy ily módon módjukban legyen a szegényebb néprétegeket husvét alatt pászkával ellátni. A pászka közkedveltsége arra indított egyeseket, hogy a pászkával formában és ízben teljesen azonos tézstaneműt állítsanak elő és hozzanak forgalomba „Vitamina“ név alatt s ezek azt gondolták, hogy a törvény tiltó rendelkezései alól ki tudják magukat vonni akkor, ha gyártmányukat nem pászkának, hanem Vitaminának nevezik el. A hitközségek természetesen nem maradtak tétlenek ezzel az átlátszó üzleti manőverrel szemben és bünvádi feljelentést tettek. A rendőrség lefoglalta a pászkát, de a megindult kihágási eljárás során a terheltek azzal védekeztek, hogy az ő gyártmányaik nem azonosak a rituális pászkával s ezért a törvényes korlátozások rájuk nem terjednek ki. Ez az ügy azóta a legkülönbözőbb hatóságokat, még a kereskedelemügyi, a vallás- és közoktatásügyi minisztériumokat is foglalkoztatta, s most végül a belügyminiszter jogerősen döntött s ítéletében a terheltek megbüntetését és a gyártmányaik elkobzását rendelte el. Az ítélet indokolása megállapítja, hogy a terheltek a pászka helvetítésére alkalmas tézstaneműt azzal a céllal hozták forgalomba, hogy a törvényes szabályokat kijátszák.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

Dr. Schönfeld József

Megrendítő és szivbemarkoló bánatot jelent, hogy ezeken a hasábokon, amelyeken pár héttel ezelőtt köszöntöttük őt működése negyedszázados jubileuma és születése 50-ik évfordulója alkalmából, amelyeken oly gyakran incselkedtünk vele a becézgető irónia toll-hegyével, most nekrológ jelenik meg róla. Szinte hihetetlen: barátunk *Dr. Schönfeld József* napja az élete delén leáldozott. A talmudi sóhaj túlul ajkainkra: „Váj l'háj sufro“. „Jaj! Mennyi tehetség, lendület, derű, idealizmus, életművészet, tehetség hullott le a zsidó közélet egéről a sir sötétségébe!“ Egész egyénisége különös bájnak jellegét kölcsönözte családi életének; a férj, az apa elsősorban hűséges jó barát volt otthon is — és mily tragikus csapás, hogy a végzet máról-holnapra kiragadta szeretett hitvese és gyengédséggel körülvett leánya köréből.

A magyar cionizmusban elfoglalt fontos és idealizmussal telített jelentőségének kiemelése nem tartozik a SZOMBAT-ba, ellenben elhunyt mélabús időszerűségében meg kell állapítani, hogy a hazai zsidó felekezeti sajtóban az ő működése sajátos szint és zamatot és most már sokak által örökre nélkülözött árnyalatot jelentett. Minden szó mellett, amit leirt, ott lehetett érezni az okos, bátor, a gyors gondolkodású, a szöveget fejen találó, kedves és jó embert. A felekezeti sajtó tekintélyének legutóbbi időben észlelt bizonyos fokú emelkedése igen nagy mértékben az ő egyéni értékének hatása és következménye. Személyében is bebizonyította, hogy a zsidó publicista pályájára nem lehet pillanatnyi elhatározással amatőrként lépni, egy ugynevezett hivatásos ujságírónak sem; ehhez egy egész élettel kell készülni, ehhez különös beidegzettség, évezredes emlékek és irodalmi reminiscenciák beszívása szükséges. Mert ellenkező esetben a fele-

kezeti ujságok hasábjain nem igazi zsidó megnyilatkozások, hanem gyanus zörejű és elkopott gramofonlemezek hangzanak el.

Rendkívül nehéz hazánk zsidó ugarjának megművelése, nagy feladat a mindenfelől tornyosuló nehézségek közepette lelket és önbizalmat tartani az olvasóközönségben, tehát a hivek legértékesebbjét jelentő csoportban, a szomorú viszonyok mellett a sajtóra nem lehet sem az erkölcsi, sem az anyagi eredmény megfelelő. Annál hálásabban kell megállapítani, hogy az ő egyénisége és közkedveltsége emelte az ő saját lapja, a *Zsidó Szemle*, de egyáltalában a magyar felekezeti sajtónak presztizsét. Bár lapjában sohasem üzött önmaga körül személyi kultuszt, életében is nagy elismerés vette körül és ez megható módon fokozódott a halott iránt, amikor a felekezet összes reprezentáns körei a neki járó kegyeletet a legnagyobb mértékben megadták neki. Hamvait a sirok ama sorába helyezték el, amelyben a tudósok és írók egész sorozata talált örök nyughelyre, többek között *Szabolcsi Miksa*, az *Egyenlőség* szerkesztője is. Az igazi szeretetmunkát a hagyomány ezzel jelzi: „*Cheszed sel emesz*“, azaz: a viszonzást nem váró és nem is viszonzható karitás.

Ezért a ragyogó „cheszed sel emesz“ intézkedésért mélységes hála illeti a zsidó szaksajtó részéről Krámer Miksát, a Pesti Chevra Kadisa elnökét és Endrei Henriket, a Chevra igazgatóját.

És a leverő gyászban is milyen felemelő volt a temetése. Felvonult az egész zsidó Budapest,

ott volt Lów Immánuel felsőházi tag és Stern Samu országos elnök vezetésével mindenki, aki a felekezeti életben valamilyen szerepet játszik

és ott volt az a sok száz könnyező ember, akinek pietása az elhunyt egyéniségének, törekvései eszmeiségének és tragikus hirtelenséggel bekövetkezett elhunytának szól. Ha a temetést egy nagy vásznon megörökítené egy festő, akkor szöveggként azt kellene aláírni, amivel *Meine* ecsetelte Izrael nagy szomorúságát:

*Es weinen die Grossen und Kleinen,
Sogar die kalten Herrn,
Die Frauen und Blumen weinen,
Es weinen am Himmel die Stern'.
Und alle die Thränen fliessen
Nach Süden im stillen Verein,
Sie fliessen und ergiessen,
Sich all' in den Jordan hinein.*

És amit a búcsuztatók: dr. *Hevesi Simon* vezető főrabbi, dr. *Osztern Lipót*, dr. *Patai József*, dr. *Ádler Vilmos* hatvani főrabbi, dr. *Schönfeld Áron* besztercebányai főrabbi mondtak, az mind olyan megrendítő és a szokásos túlzásoktól mentes volt, mindegyik szavaiból ki-

sirt a mózesi felzokogás: „Örökkévaló Istenem, miért tettél oly rosszat szolgáloddal“. Miért? Mindannyian keressük a feleletet, a megnyugtatót, a logikátlan halál kegyetlenségében és narkotikumnak ismételjük *Uhland* egyik misztikus versét:

*Wenn wir unser Dasein enden,
Bleibt ein halbes Lied zurück,
Dieses Lied nun zu vollenden,
Ist uns ewiges Geschick.*

és úgy érezzük, hogy az oly hirtelenül megpattant élet-hurról az éterben tovább lendülő hangoknak elégiája egész életünkön kísérni fog bennünket, hisz életünk egy részét vitte magával. A végzettragédia ébresztette fájdalomtól megtisztult lélekkel, katharzissal nézünk utána könnyesen, abban a tudatban, hogy csak egy győzheti le a halált: a szeretet, amit magával visz az ember a sírba és amit emlékül hagy egynéhány ember lelkében.

*

Megigértük neki régebben, hogy temetésén nem tőrünk dicsőítő beszédek, hanem zsoltárt mondunk el felette, hasonlatosan ahhoz, ahogy Buber az ő barátjának Rosenzweignak temetésén elrecitálta az élet problémája fölött viaskodó léleknek hitben kicsengő vallomását tartalmazó 73. zsoltárt. A nagy gyász oly hirtelen szakadt ránk, hogy ígéretünkről elfelejtkeztünk a temetőben, a méltó temetést pedig övéi megnyugtatójának és a felekezeti sajtónak nyújtott elismerés manifesztációként fogtuk fel. Hadd hangozzék fel tehát még a Sivo-gyász napjaiban a baráti kegyelet adójaként a bajról, Izrael életébe vetett hitről, a Mindenható oltalmáról szóló „lépcsőzet-zsoltár“:

„Felemelem szemeimet a hegyek felé, honnan jöhet segítségem? Segítségem az Örökkévalótól jő, Ő ég és föld teremtője. — Ne engedje inogni lábadat, ne szunnyadozzék a Te őrződ. Bizony nem alszik és nem szunnyadozik Izrael őre. — Az Ur a Te őrződ, az Ur a Te oltalmad. Ott van jobbod mellett. Nap-pal nem szúr a nap, sem éjjel a hold. Az Örökkévaló megőrzi minden bajtól, megőrzi a Te lelkedet. Az Ur megőrzi elmenésedet, visszatérteket mostantól mindörökre.“

ה' הוא נהלתו

*

Dr. Schönfeld Józsefet szerda délben temették a rákoskeresztúri temetőben általános nagy részvét mellett. Ott volt Stern Samu országos elnök és neje, dr. Löw Immanuel felsőházi tag, Kramer Miksa, a Szentegylet elnöke, Lunzer Pál, a Szentegylet elnökhelyettese, Szántó Jenő, Eppler Sándor, Bánó Dezső, Beck Jenő, dr. Csergő Hugó, Steiner Mór, dr. Munkácsi Ernő, Groszmann

Zsigmond, dr. Pfeifer Izsák és a cionista szervezet tagjai teljes számmal. Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi megrendítő gyászbeszédet mondott az elhunytól, kinek éppen temetése napján lett volna 20 éves házassági évfordulója. Méltatta Schönfeld József célkitűzéseit, lelkesedését és önzetlen munkásságát. A felekezeti sajtó nevében dr. Patai József főszerkesztő mondott megható

beszédet, melyben a zsidó ujságírók tragikus prófétai hivatásáról beszélt. Beszéde végén fogadalmat tett arra, hogy dr. Schönfeld József lapja, a Zsidó Szemle, családja kezében továbbra is megmarad és folytatni fogja munkáját. Dr. Osztern Lipót, dr. Adler Vilmos és dr. Schönfeld Áron beszédei után örök nyugalomra helyezték dr. Schönfeld Józsefet, a Pesti Szentegylet dízsírhelyére, az írók és művészek sorába.

A gyászolók között láttuk még Rosenberg Sándornét, a VIII-IX. ker. Nőegylet elnökszönyvét, Szántó Jenőné, az Orsz. Iroda al-elnökének feleségét, Eppler Sándornét, a P. I. H. főtitkárának feleségét, dr. Csergő Hugónét, Eichbaum Mórné, az V. ker. Nőegylet elnökszönyvét, dr. Izsák Edénét, dr. Weinberger Lipótnét, dr. Miklós Gyulánét, dr. Osztern Lipótnét, dr. Fodor Lajosnét, (Hatvan), Bisseliches Mózesnét.

Dr. Kiss Arnold budai vezető főrabbit, dr. Groszmann Zsigmond, dr. Farkas József, dr. Schwarcz Benjámín, dr. Fischer Benjámín, dr. Fischer Vilmos, dr. Liebermann Manó, dr. Singer Jakab temesvári főrabbit, Arányi Adolfot, az újpesti hitközség elnökét, dr. Friedmann Dénes újpesti főrabbit, Kemény Lajos kormányfőtanácsost Óbudáról, Deucht E. Lajost, Pfeiffer Ignác dr. műegyet. tanárt, br. Hatvany Bertalant, Alapi Bélát, Sós Ármint, Sós Endrét, Beregi Ármint, a Palesztinai Hivatal elnökét, dr. Fényes Mórt, dr. Frisch Ármint, Fürst Györ-

gyöt, a Pesti Chevra Kadisa előljáróit, Kunstädter Adolfot, ifj. Weisz Gyulát, Fenyves Ignácot, Diener Á. Emilt, a Rombach-utcai templom előljáróit, Galambos Jenő főtanácsost, dr. Hajdu Miklóst, Molnár Gyulát, Komjáth Ernőt, az V. ker. körzet elnökét, Eichbaum Mór előljárót, Kovács Hermann elnököt, Horváth Miksa magyar királyi kormányfőtanácsost, a VI. körzet elnökét, Elek Arturt, a VII. körzet elnökhelyettesét, Braun Vilmost, dr. Riegler Bernátot, dr. Weinberger Lipótot, Wertheimer Somát, dr. Balázs Józsefet, Ungár Adolfot, a VIII. körzet előljáróit, dr. Eppstein Manó elnökhelyettesét, Herczog Sándort, Szabó Rezsőt, Varga Jakabot, Kun Dezső, a IX. körzet részéről, továbbá dr. Reiner Imrét, Löwi Samu titkárt, Bisseliches Mózes főmérnököt, az elnöki tanács tagját, Korein Dezső író, dr. Fürst Aladárt, dr. Fodor Lajost (Hatvan), dr. Blum Simont, Mayer Miksát és Mayer Simont, a Mizrach részéről, Bisseliches Salamont, Trebitsch Márkust, dr. Farkas Miklóst, Lengyel István főszerkesztőt, Peterdi Andor író, dr. Rein Arthur ezredes-orvost, dr. Richtmann Mózes. A zsidó sajtót Pintér Miksa, Kenéz-Kurländer Ede dr., Molnár Ernő dr. és Ballagi Ernő képviselte.

A temetés utáni hangulatban „Él Molé Rachmim“ responzóriumként írták a „Szombat“ Schönfeld-nekrológját: Richtmann Mózes dr. és Kenéz-Kurländer Ede dr.

Nem olvasom

A doktorokat nálunk a Tóra elé a „Merénu“ címmel szólítják, amely cím tulajdonképpen csak a héber tudomány doktorainak jár. Ez a szokás azonban mutatja a zsidóságnak a tudomány iránti tiszteletét. Ebből indult ki a büszke apa, aki a Budakeszin rendezett ájtatosság keretében a Tóra elé járult, misebérachot csináltatott az ő lányának, „Merénu rav Rochel“-nek. Hát ez kérem az igazi feminizmus, a merénu méltóság — pragmatika szankciója.

Olvasom

Palesztinában most állandó ásatások folynak s így hozták napvilágra a Jeruzsálem melletti Lachis városának 2500 év előtti, Jirmijahu próféta korabeli fa-

lát. Cserépre írt feliratokat is találtak, amelyek arról szólnak, hogy a város parancsnoka fölötteseitől segítséget kér az ellenség ellen. A parancsnok, úgylátszik, vagy egy amhaarecz, vagy egy neológ lehetett, mert Isten nevét egész bátran kiírja J. H. V. H. betűkkel, ami tudvalevőleg tilos dolog az orthodoxia szempontjából.

Olvasom

A pápa a római kórházi kongresszuson gyönyörű beszédet mondott. Hangoztatta, hogy a pogányokat úgy jellemezték: „sine affectione et misericordia“, azaz szeretet és könyörületesség nélküli emberek. Ezt a Talmud is érezte és azért a pogány világgal szemben azt mondja a zsidókról „rachmonim b'né rachmonim“, azaz „könyörületesek, könyörületeseknek gyermekei.“

A zárszámadások tanulságai

Szorgos figyelemmel kísérve az utolsó öt év hitközségi költségvetési előirányzatait és zárszámadásait, már a legutolsó előirányzatnál is megállapítottuk, hogy az összeállításnál olyan pesszimiztikus realitással vannak az egyes tételek beállítva, hogy nyugodtan lehet várni az eredményt: a katasztrófák nélküli zárszámadás igazolni fogja az előirányzat reménybeli számait. A most előttünk fekvő 1934. évi zárszámadás teljesen igazolja az általunk felállított tétel helyességét, amennyiben a jelentés tényleg úgyszólván deficit nélkül zárult. Noha az 1931, 32 és 33 évi budget is deficitmentesen zárult, mégis helyesen emeli ki a jelentés, hogy a hitközség gazdasági képe évről-évre más és más helyzetet mutat, ha kissé mélyebben tekintünk a három év deficitmentességének okaira. Tavaly például a hitközség az előirányzatot 251.000 pengővel túllépte, viszont a bevételeknél 351.000 pengő többletet sikerült elérni. Így eliminálódott a fennállott átmeneti 100.000 pengős deficit. Igaz, hogy ezt az eredményt csupán az angol font annuitásával kapcsolatos megtakarítások révén lehetett elérni, viszont az is bizonyos, hogy a kiadásokat szükség és baj esetén csökkenteni lehet. Ennélfogva a hitközségi gazdasági helyzet kedvezőnek minősíthetjük.

A bevételi emelkedések tételeinél mint nagyon kedvezőt felemlítjük, hogy dacára a mostoha viszonyoknak, a baromfivágatási díjaknál a bevétel 9008 pengővel emelkedett, a kasruszadópléknál 3078 pengővel, az iskolák tan- és beiratási díjainak 25.504 pengővel, a jótékonyági adóknál 13.867 pengővel, a kórházaknál 94.222 pengővel, a maceszüzemnél 6137 pengővel, a vegyes bevételeknél 70.000 pengővel, és ami a legfontosabb: a kultuszadónál 156.946 pengővel. — Ezzel szemben sok tételnél csökkentek a bevételek. Ezek közt a legszomorúbb tétel, a kóserhús utáni gabelladíjak 18.445 pengős csökkenése. Csök-

kent még a bérházak jövedelme is 18.202 pengővel, ennek magyarázatát megtaláljuk az indokolás részletezésében.

A zárszámadás és annak indokolása hatalmas munka, mely szakavatott toll munkásságát dicséri. Az elért eredmény hangosan hirdeti a hitközség előljárásgának és tisztviselői karának nagy körültekintéssel kifejtett óvatos munkásságát, és dicséri különösképpen az elnök, a pénzügyi előljáró és a főtitkár fáradtságot nem ismerő, odaadó, szorgalmas és körültekintő munkáját. Legelsősorban dicsérendő azonban a „Névtelen adófi- zető“, aki zsidó szívvel támogatta a hitközséget és annak minden intézményét.

Dr. K. K. E.

TOVÁBB FOLYIK A KÜZDELEM PEST ÉS BUDA UNIFIKÁCIÓJA ÜGYÉBEN. A budai hitközség unifikációs pártja Alapi Béla igazgató vezetése alatt látogatott ülést tartott, melyen egyhangú lelkesedés mellett elhatározták, hogy tovább folytatják az elvi küzdelmet a nagy budapesti zsidó hitközség megteremtéséért, Pest és Buda unifikációjáért. A mozgalomnak újabb erős lökést adott az a nyílt levél, melyet Stern Samu a budai hitközség elnökéhez intézett és mely rendkívüli hatást váltott ki. Az unifikációs mozgalom most már a bíróságokat is foglalkoztatni fogja. A Budai Izraelita Hitközség évi mérlegét, mint ismeretes, szakszerű kritika tárgyává tették és a Budai Hitközség közgyűlésén e hirlapi cikkekre vonatkozólag elhangzott megjegyzésből becsületsértési per támadt, amelynek első része a minap folyt le dr. Gráf büntető eljárásbírósi bírósági bírósága előtt. A vádlott azzal védekezett, hogy a közgyűlésen sértő kifejezéseit azért mondta, mert a cikknek a budai hitközség vagyoni helyzetére vonatkozó adatainak helyességét kétségbevonja. Ezzel szemben a sértett fél képviselője, dr. Tarnai Jenő, a hitközség 1933. és 1934. évi mérlegének fejtegetése kapcsán a valódiság bizonyítását ajánlotta fel. A bíróság a valódiság bizonyítását elrendelte.

Beszélgetés Fábián Bélával

Rosenbaum Lipót, a nagyhirű tállyai orthodox rabbi, rövid szenvedés után, 51 éves korában meghalt.

Ragyogó vasárnap délután. A Svábhegy a koranyár zöld pompájába öltözött, mint smaragdékszer ragyog a főváros felett. A Szombat munkatársa a svábhegyi Menyét-út egyik villájának rácsos ajtaján becsenget. A csengetésre harsány kutyaugatás a válasz, pár pillanat múlva nyílik a kapu és csillogó szemű barna dóbermann csóválja kurta farkát a vendég előtt. Egy perc, és a riportert magyaros vendégszeretettel üdvözli dr. Fábián Béla képviselő úr. Derüs arc, nyári kényelem, a kertben terebélyes fák alatt nyugágy, mellette kis asztal, azon 4—5 könyv, mosolygó, derüs nyugalom. Mikor megmondjuk, hogy a megboldogult tállyai főorról szeretnénk valamit hallani, a derüs arc elkomorul, elszomorodik. Pillanatnyi kegyeletes csend, — csak a rigó fütyül a fán — szellő sem rezdül, a képviselő úr sóhajt és beszélni kezd.

— Szegény Rosenbaum Lipót talán a legjobb barátaim közé tartozott. Megboldogult Miklós bátyámmal volt egyidős, hozzá is testi-lelki jóbarátság fűzte. Szédületes talmudtudása mellett a világi dolgokban is otthon volt, kitűnően szónokolt magyarul és héberül egyaránt. A zempléni televény, ahonnan Kossuth is származott, úgy látszik felekezeti különbség nélkül termeli ki a kitűnő debattereket. Nem is beszéllek Rosenbaum speciális zsidó tudásáról, csupán annyit mondok általános műveltsége és népszerűsége jellemzéséül, hogy 1920-ban a legvadabb kurzus idején, Zemplén vármegye törvényhatósági bizottsági tagjává választották. Megválasztásához nemcsak a zsidók szavazata, hanem a tállyai keresztények voksa is nagyban hozzájárult. Zsidó és keresztény egyaránt becsülte és szerette. Életében mindenki hozzáfordult tanácsért, halála után pedig elzarándokolt Tállya apraja-nagyja, felekezeti különbség nélkül, a jó lelkipásztor ravatalához, amit a községháza

előtt állítottak fel. A temetésen ott volt minden hitfelekezet papja és őszinte könnyek hullottak a tállyai zsidó temető sárga göröngyeire a másvallású lelkésztársak szeméből. Polihisztor volt, mindent tudott és értett, minden érdekelte és foglalkoztatta fenkölt szellemét. Tállya tulajdonképpen szűk volt neki. Képessége és tudása nagy városba predesztinálta. A Rombach-utcai templomba kapott is meghívást, de nem fogadta el — orthodox volt, neológ hitközség meghívásának nem tehetett eleget. Tagja volt az Orthodox Irodának, meggyeszte híres volt a könyvtára, ahol nemcsak értékes, ritka egyházi könyvek sorakoztak a zsufolt polcokon, de világi művek is szép számmal voltak...

Fábián Béla mélyet sóhajt, elmerengve néz a város felé, mintha elfeledkezett volna a világról, néma kegyelettel áldoz Rosenberg Lipót emlékének.

— Ha feljött Pestre — folytatta — meglátogatott, ha én utaztam Tállyára, — szülőfalumba — első utam hozzá vezetett. Gyakran találkoztam házában báró Maillott Nándorral, a zempléni főispánnal, akit szintén barátság fűzött hozzá. De barátja volt a főispán atyja is és nagy tisztelője volt páratlan társalgó készségének a főispán anyja, — született Beust baronesse, a kiegyezés előtti osztrák kancellár leánya. Utoljára a választások után beszéltem szegény Rosenbaum rabbival. Melegen gratulált, ősi szokás szerint megáldott. Évek óta beteg volt, szivbaj gyötörte. — Miklós nevű fiát nagy gonddal készítette elő a rabbini pályára, apósát, a kisvárdai főrabbit állítva elé mintaképül. Rosenbaum Miklós ma 23 éves, a tállyai hivek apja halála után őt választották rab-

„JERUZSÁLEM” ÉS „GALILEA”

legtökéletesebb komforttal épült óceánjáró gyorshajóinkon bonyolódik le változatlanul a palesztinai utasforgalom oroszlánrésze.

MERT e két hajón nincs harmadik osztály. Régi, olcsó áraink ma e két tökéletes hajó turistaosztályára vonatkoznak, kizárólag külső-, házaspárok részére feltétlenül kétágyas kabinban való elhelyezéssel, bőséges, választékos, kívánatra szigoruan orth. rituális ellátással.

MERT az ut Budapesttől Triestig csupán 15 óra, Triesttől Jaffáig négy és fél nap, úgy hogy az utazás teljes időtartama alig több öt napnál.

MERT hajóinkon évtizedek óta minden zsidó utas otthon érzi magát. — Kérjen minderről részletes felvilágosítást magyarországi főirodáinktól:

L L O Y D T R I E S T I N O
THÖKÖLY UT 2 BUDAPEST VÁCI UTCA 4

binak. Szegény jó barátom tudta, hogy beteg, korán gondoskodott utódról. Különös tragikum, hogy nem szivbaja ölte meg, hanem tüdőgyulladás végzett vele. Haláláról már csak a temetés után értesültem, *jól esik, hogy a „Szombat” utján elmondhatom nekrológomat.* Fülembe cseng még egy talmudi eredetű példázata, amit egy meghitt estén mondott el Tállyán, mikor azt kérdeztem tőle, hogy mily módon harcoljon és védekezzen tulajdonképen a zsidóság a világ gyűlölete és intrikái ellen?

— Az Úr — mondotta Rosenberg rabbi — már minden állatnak kiosztotta a támadó és védő szerveket, csak egyedül a bárány volt még hátra.

— Adok farkasfogakat, — így szólt az Úr — és azokkal védheted magad.

— Nem kell a farkasfog — így a bárány — mert hátha akad majd valaki az ivadékaim között, aki támadni is próbál vele.

— Adok mérget a fogaidba, mint a kigvónak, — szólt az Úr — hogy halált okozó marással védhessed magad.

— Nem kell méregfog, — így a bárány — mert hátha akad majd valaki ivadékaim között, aki visszaél ezzel a gyilkos fegyverrel.

— Mi lesz hát a védelmed? — kérdezte az Úr.

És felelt a bárány:

— Az én védelmem az, hogy védtelen vagyok!

Fábián Béla elhallgat, merengve néz a város felé. A nap, túl a hiborszín felhőkön a Jánoshegy mögött lebukik, lenn a völgyben, a Dunaparton, itt-ott kigyul egy lámpa. Elhalt a rigófütty, aombok közt hűvös esti szellő halk, monoton melódiát zenél. Fábián Béla tenyerébe hajtja fejét, majd feláll és keserű fájdalommal így szól:

— Megint szegényebbek lettünk egy jó és bölcs emberrel. . .

GY. L.

A JÓTÉKONYSÁGÜGYI SZAKBIZOTTSÁG június hó 13-án, csütörtökön tartotta meg ülését, dr. Zahler Emil előljáró vezetése mellett. Dr. Zahler Emil előljáró beszámolt az ügyosztály múlt évi munkájáról, különösen az inségkonyhákról és a külföldről hazatérő hitfeleink segítésének akciójáról. Molnár Gyula előljáróhelyettes a felruházási akcióról számolt be, melynek keretén belül nemcsak a hitközségi és fővárosi iskolák szegény tanulói, hanem a felnőtt szegények is részesültek ruhaadományokban.

A kitérések szomoru statisztikája

A hitközség zárszámadási indokolásában a főtisztelendő Rabbiság jelentése a kitérésekkel kapcsolatban, nagyon szomoru eredményekről számol be. Amíg 1932-ben csak 409 egyén, 1933-ban 495 egyén, addig 1934-ben 582 egyén jelentette be a rabbiságnál kitérés szándékát, így tehát az 1931. évhez viszonyítva közel 200 az ilyen természetű veszteségünk növekedése. Ha ebből a számból levonjuk a visszatérőket és betérteket, akkor az a helyzet, hogy 1934-ben csak 504 született zsidó lépett ki a felekezetből. A főtisztelendő Rabbiság ez évben is elpanaszolja, hogy a különböző felekezetek lelkészei, a törvény parancsa ellenére, csak szóróányosan közlik az általuk eszközölt befogadásokat. A kitérések, mint az elmúlt években, úgy most is főleg családi és megélhetési okokkal függenek össze. 129 zsidó vallású jegyes keresztény jegyestársa, 121 zsidó

vallású házastárs pedig keresztény házastársa kedvéért tért ki.

Vegyes házasságból született 33 egyén lépett ki, míg 50 egyént az indított kitérésre, hogy a családjukban már volt kitért zsidó. Hogy a kitéréseket nagyrésztben megélhetési okok is mozgatják, felismerhetjük, ha a kitérők foglalkozását bemutató táblázatot tanulmányozzuk. Kereskedők és kereskedelmi alkalmazottak 54 egyénnel szerepelnek, magánhivatalnok 84 egyénnel, közhivatalnok 14 egyénnel, ügyvédek 10 egyénnel, orvosok 24 egyénnel, mérnökök 11 egyénnel, művészek 22 egyénnel, írók és újságírók 6 egyénnel, nem önálló családtagok pedig 193 egyénnel. Ezeknél a nem önálló családtagoknál a szabad elhatározási képesség bizonyos fokig korlátozottnak tekintendő. Szomorú statisztika ez, főleg ha meggondoljuk, hogy az irányzat felfelé tendál.

Rabbik a politikában

Ilyen címen fejtegettük a Szombat mult számában azt a kérdést, hogyan kellene szabályozni a rabbinak a napi politikába való pártállásfoglalását. Kiindultunk a Prinz esetből, amikor a berlini hitközség előljárósága egyszerűen felfüggesztette a neki nem tetsző szónoklatokat tartó és politizáló rabbit. Majd áttértünk a mi viszonyainkra és hangoztattuk, hogy a rabbinak még nehezebb a helyzete nálunk, mert a rabbi minden egyes ténykedéseért az egész zsidó felekezetet akarják felelőségre vonni, ami a többi felekezetek papjainál nincs úgy. Azt mondtuk tehát, hogy ezeket a kérdéseket csak egy állandó, a rabbikból és a világi vezetőkől összeállított vegyes bizottság tudná méltóan elintézni.

Nagy elégtétellel látjuk, hogy a pesti izraelita hitközség előljárósága által benyújtott és a most lefolyt közgyűlés által elfogadott rabbisági szabályzat értelmében: „A rabbiság tagjai úgy politikai jellegű választásokban, jelöltként, mint pártküzdelmekben csak a rabbiság és a hitközség előljáróságának hozzájárulásával vehetnek részt.

A XXII-ik községkerület mult heti Makón tartott konferenciáján is elfogadott ilyen határozatot; és a javaslat benyújtója dr. Pap Róbert (Szeged) referátumában ugyan csak a „Szombat” érveit használta fel. Ide tartozik végül az is, hogy a berlini hitközség előljárósága belátta, hogy laikus fórum még sem lehet illetékes ebben az ügyben és ezért felkérte a németországi rabbik egyesületét (Rabbiner-Verband) a közbenjárásra.

RUPERT REZSŐ

levele a „Szombat”-hoz

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Köszönettel adózom, hogy nb. Szemléjében, a Szombat 13-i számában megemlékezni méltóztatott a numerus claususról tartott legutóbbi interpellációról. Köszönöm t. i. azt, hogy a megemlékezés rokonszenves volt. De méltóztatnak azt is említeni, hogy a kérdés felvetése talán nem volt időszerű. Ebben némi vádat látok a tekintetben, mintha én esetleg szükség nélkül, talán passzióból foglalkoztam volna ezzel a nagy kérdéssel. Mondhatom, távol állott ez tőlem.

Sok szegény szülő és sok kis fiatal barátom írt nekem kétségbeesve, hogy mi lesz az idén is a főiskolai beiratkozásokkal, holott az idén valuta korlátozási okokból még nehezebb kijutni külföldre is, mint más években. Kérve-kértek, hogy mindezt tegyem szóvá az országgyűlésen. De hiszen magamtól is éreztem az évnnyitás előtt, hogy megint sokan néznek kétségbeeséssel a beiratkozások elé. Mégis igyekeztem oda hatni, hogy más tegye szóvá a kérdést. Végül is magamra maradtam, tehát gyakorlati szükségéből is, belső érzéseimből folyólag is nekem kellett foglalkoznom a kérdéssel és pedig most, mert a Ház rövidesen széjjel megy és talán csak októberben ül újra össze. Ennyit szükségesnek tartottam felvilágosításul megjegyezni, nehogy bárki is azt hihesse, hogy az ember ezt a régi sebet ok nélkül tépi fel újra és újra. De hiszen nem is kell feltépní, vörzik az úgy is magától minden évben. Nekem pedig az a megguőződésém és az a tapasztalatom, hogy a magyar nép millióinak sem tetszik ez az áldatlan helyzet, mert a magyar nép már akkor is bölcsen tudta, hogy

ez az egész antiszemitáskodás csak arra megy, hogy ne kelljen földreformot és egyebeket csinálni, hanem vonjuk el a figyelmet más kérdésektől felekezeti gyűlölködéssel. Különösen a keresztény nagytőkének inkább azzal kellett volna törődnie, hogy minél több tehetséges szegény keresztény ifjú jusson be a főiskolába. Ez lett volna a helyes keresztény megoldás, amelyet nem helyettesíthet az, akárhány zsidó vallású ifjút zárnak is ki az egyetemről. Ezt most is megmondtam, tehát interpellációm a keresztény ifjak érdekében is szólt.

Kiváló tisztelettel
készséges híve
Rupert Rezső

Olvason

Néhány héttel ezelőtt a pozsonyi Mensa Academia Judaica diákjai felszólaltak a koszt rosszasága miatt és egyben kérték az adagok felemelését. A vezetőség teljesítette a diákok kérését és a husadagot három és fél dekáról ötre emelte fel. Ugylátszik azonban, hogy a diákság még így sem volt elégitve, mert néhány nap óta éhségstrájkba kezdtek a mensa kosztosai. Nagyon rossz lehet a koszt, hogy így fellázadtak ellene, mert amugy nagyon olcsó. Egy ebéd ára ugvanis 4 cK., de ebből csak 2 cK.-t kell kifizetni, a többit csak a tanulmányok befejezése után három év alatt. . .

Nem olvason

Luxemburg nagyhercegség érdekes bélyegsorozatot bocsátott ki május 1-én az emigránsok segélyakciójának javára. A bélyegsorozatból befolyó jövedelmet a nagyhercegség a hazájukból kiüldözött és kenyértelenné vált intellektuel emigránsok fölsegélyezésére fogja fordítani. A sorozat egyes bélyegei szimbólikus képekben ábrázolják az egyes szellemi pályák képviselőit. A sorozatok iránt nagy az érdeklődés, nemcsak filatelista körökben, hanem mindenhol, ahol részvétellel vannak a szerencsétlen üldözöttek iránt. . .

Dr Kenéz-Kurländer Ede:

„GOCS” . . .

In memoriam

Napok óta ödöngök, nem találok a helyemet, hiányzik nekem Schönfeld József, akit már a gimnáziumban „Gocs”-nak becéztek, arra való utalással, hogy Ugocsa vidékéről származik. Sors-közösségben éltünk, egyformán kezdtük és a végén ugyanazon révpártnál kötött ki a sajkánk. Ő a chédernél kezdte, a rabbiszemináriumon át jutott el az egyetemre, ügyvédi diplomát szerzett és befejezte mint egy felekezeti lap szerkesztője. Én is a chéderben kezdtem, a jesiván keresztül a jogi fakultáson folytattam, ügyvédi diplomát szereztem és most felekezeti lapot szerkeszték. Csakhogy, amikor őt a cionizmus vezényelte viszontagságos küzdelmek és harcok után a szerkesztői asztalhoz, addig nálam a zsidó tudomány volt az iránytű, mely elvezetett a „Szombat” szerkesztéséig. Neki az volt a nagy előnye, hogy szegény sorsu szülőktől származott, már gyermekkorában megszokta a nélkülözést, a küzdelmet a létért, s így testileg-lelkileg edzettebben bírta viselni az igát, a felekezeti lap szerkesztőjének kijáró tövises szúrásait.

Igazi kóvedja csak most volt, a halála után. A temetése hangosan hirdette az ő értékelését és megbecsültetését. Még sohasem láttam annyi idegent együtt sirni a gyászoló családdal, mint az ő ravatalánál, a vezetőség és a tömegek részvételében megnyilatkozott, hogy milyen általánosan és mennyire értékelték, becsülték és szerették Schönfeld Józsefben a bájos embert, a tehetséges szerkesztőt, a lelkes harcost.

Eredeti összetételű, különös egyéniség volt, sui generis. Elsősorban okos volt, mint a nap, szellemes, volt benne cinizmus és naivság, sarcasmus és lelkeség, csak az őstehetséggel együttjáró könnyedség írásában és felszólalásaiban és mindez be volt vonva talentummal és mindenkit megnyerő bájjal.

Nagy „főző” volt az Ur színe előtt, abból a tipusból, melyet valamikor Bródy Sándor oly klasszikusan képviselt.

Szükebb családján kívül engem hagyott itt legárvábban, nekem fog hiányozni legjobban. Hosszú évek óta együtt jártunk mindenüvé: templomba és gyűlésekre, temetésekre, ünnepélyekre és vacsorákra és a felekezeti élet legkülönbözőbb összejöveteleire, ahonnan a felekezeti lapok szerkesztői nem hiányozhattak. Együtt kerestük fel Stern Samu elnököt, Kramer Miksa elnököt, és hányszor voltunk együtt Eppler és Endrei főtítkároknál és a felekezet más intézményeinél.

Reggeltől késő estig hiányozni fog ne-

kem, nem volt nap, amikor három-négy órát nem voltunk együtt. Még nyaralni is együtt jártunk. Ezenfelül péntek este sűrűn nála vacsoráztam, — keddust én csináltam; a szédernél is ott voltam, — a fél szédert én celebráltam.

Most, hogy itthagyt elárvaltán, kerülöm a kávéházat, ahová együtt jártunk, kerülöm az Otthont, ahová együtt mentünk, kerülöm az egész várost. Kiszöktem a fiamhoz Esztergomba, ahol e sorokat írom. De nem kesergek tovább hangosan, mikor itt maradt az özvegy és az apátlan árva, akik benne mindent elveszítettek — s nem maradt utána egy Kadis.

Utolsó szava az volt hozzám az operáció előtt: „Imádkozzatok értem, Haschemiszborach soll helfen.”

תנצב"ה

AZ OKTATÁSÜGYI SZAKBIZOTTSÁG jún. 13-án, csütörtökön dr. Glücksthal Samu elnökhelyettes, oktatásügyi előjáró elnöklete alatt tartotta meg ülését. Dr. Glücksthal Samu elnök fájdalommal jelentette, hogy Bárd Rezső, az oktatásügyosztály előadója elhunyt. Tizenegy év óta működött vele együtt s évtizedeken át is baráti kapcsolat fűzte az elhunythoz. Negyvenhét évig szolgálta a hitközség oktatásügyét. Mintaképe volt a tisztviselőknek, utolérhetetlen a kötelességtudásban, szeretettel csüggött a rábízott feladatokon. Igazságos, bölcs volt. Emlékét kegyelettel és szeretettel fogjuk megőrizni. — Az elnök szívből fakadó szavait a szakosztály helyesléssel tudomásul vette és fájdalomának az ülés jegyzőkönyvében adott kifejezést. Dr. Glücksthal Samu elnök ismertette ezután az 1954-iki zárszámadást: örömmel jelentette, hogy az iskolák az elmúlt évben is magas színvonalon működtek, amit a hitközség előjárósága is elismert. Az V. és VI. ker. elemi iskolákban az idei tanévben elég szép számú jelentkezés van és reméljük, hogy évről-évre emelkedni fog a létszám. A gimnázium érdekében szükségesnek tartaná, hogy a vasárnapi oktatás teljesen elmaradion. Az elmaradt vasárnapokat (31 vasárnap) a fölösleges szünnepokkal lehetne pótolni. Ezt a tervet az 1956—57. tanévben óhajtáná megvalósítani. A zárszámadás kiadásai apadni fognak a polgári iskolák kiadásainak csökkenése folytán. A dologi kiadásoknál a legszigorúbb takarékossgot tartják szem előtt.

OTVÁSOM

NEM OTVÁSOM

A francia frontarcosok szövetsége, a

„Croix de feu” (Tűzkereszt) amelyet bizonyos körök mint antiszemita alakulat szeretnek feltüntetni, komoly formában bizonyította be, hogy a tűzkereszt nem — herogkereszt! A háborúban esett zsidó katonák emlékére ugyanis emlékstentiszteletet rendeztek a párisi nagy zsinagógában és ezen az istentiszteleten megjelent a tűzkeresztesek egész vezérkara, többszáz nem zsidó bajtárs élén...

OTVÁSOM

A görög miniszterelnök helyettese, Kon-dylis tábornok, hadügyminiszter, Szaloniki-ben tartott nagy beszédében érdekes nyilatkozatot tett a zsidókkal kapcsolatban. Ezeket mondta többek között: „Mindig meleg szimpátiával viseltem a zsidókkal szemben és a zsidók minden tekintetben, mindig szármíthatnak rám. Amíg én korná nyon vagyok, nem kell félnek semmitől, mert nagyon jól tudom, hogy a zsidó kiváló fajta és azt sem felejtjük el, hogy a Meg-váltót is nekik köszönhetjük.” Tsaldiras miniszterelnök irrodája kommunikét bocsátott ki, amelyben különösen kiemelt, hogy a zsidóság a választások és a zavaros politikai viszonyok között mindig úgy viselkedett, ahogyan a haza javára, minden görög hazafinak viselkednie kellett volna.

NEM OTVÁSOM

A hitközség évzáró választmányi ülésén felszólalt dr. Gal Jenő is és nagy tet-szes mellett mélyenszántó beszédet mondott a családvédelemről. Köztudomású, hogy Gal Jenő ennek a kérdésnek egyik legalaposabb ismerője és beszédét, melyben főleg a családvédelem zsidó vonatkozású részeit fejtegette, osztatlan érdeklődés kísérte...

Panaszos levelet kaptunk, hogy Hevesi Ferenc rabbi a legutóbbi prédikációja alkalmából igen tém-peramentumosan kikelt azok ellen, akik a hitközségi életben mindent egyedül akarnak elintézni, senki-nek a véleményére nem kíváncsiak, de ebből az alkalomból a folyó hetiszakaszban előforduló „Eldod és Médod” nevek helyett többször Áron főpap két fiának, „Nadav és Avihu” nevet említette. Mi ennek a levélnek nagyon örülünk, mert látjuk belőle, hogy vannak még laikusok a Dohány-utcai templomban, akik a „lajnálást” és a prédikációt figyelemmel kísérik.

Vilma, holland királynő, a legnagyobb holland-zsidó egyesületnek, a „Zsidó In-validusok Egyesületének” nagyszegű pénzbeli adományt juttatott...

OTVÁSOM

NEM OTVÁSOM

Az Izraelita Szünidei Gyermek-telep Egyesület legutóbbi közgyűlésén elnökhelyettesé választotta Fürst Györgyöt, a Rimamurányi vezérigazgatóját. Ez a választás az egyesület életében komoly érték-emelkedés, mert Fürst György minden tisztiséget minőciózus példantériával és lelkes odaadással lát el, ugyanis ő azon kevesek közé tartozik, aki a tisztelgetbeli állásoknál nem a köpedet nézi, hanem minden hasonló pallalt tisztiséget jó zsidó szívpel lát el...

Olvason

Dr. Kaminka bécsi rabbi a Leó pápáról elnevezett katolikus tudományos társaságban felolvasást tartott. Nem nagy fontosságú tény, de ugyebár a mi viszonyaink mellett elképzelhetetlen, hogy egy főrabbi előadhasson például az Akvinói Szent Tamás Társaságban.

Nem olvason

A Rákóczi-úton találkoztam egy szegről-végről való ismerősömmel, egy orthodox rabbi-féle emberrel. Elmondja nekem, hogy felkeresett abban a sörözőben, ahova délelőttönként be szoktam térni egy pohár sörre, ugyanis fel akart engem kérni, hogy leánya kiházásításához hozzájáruljak. A söröző tulajdonosa megkérdezte tőle, hogy milyen járatban van és amikor bemutatkozott neki, elmondotta, miért keres, igen kedvesen fogadta. Én megértettem a célzást és szerény anyagi viszonyaimhoz képest hozzájárulást nyújtottam át neki. Ő megnézte diszkrétül a pénzt és azután felsóhajtott: „Mit mondjak magának? Csak egy gojnak van támja.“ Tudtam, hogy nem rám vonatkoztatja ezt a kitétel, mert sem goj nem vagyok, sem a neki adott összegben nem volt az ő szempontjából „tám“. Utána jártam a dolognak és kiderült, hogy a jószívű Keszev úr 20 pengővel járult hozzá a főtisztelendő leánya kelengye-költségeihez.

Olvason

A szlovenszkói lapokban élénken tárgyalják egy fiatal antiszemita író reklámtrükkjét, amivel antiszemita olvasóközönsége előtt mártírnak akarja feltüntetni magát. Mila Valenta, fiatal karpatorussz író „Jehova és Mammon“ cím alatt regényt követett el, melyben a legsötétebb középkori vérvádmeséket is megszégyenítő, valótlan dolgokat írt

a szlovenszkói zsidókról. Mikor a zsidó sajtó éles hangon válaszolt az abszurd vádakra, az ifjú író merész fordulattal minden könyvkereskedő kirakatába kitévette arcképét, a következő sorokkal: „A Jehova és Mammon írója, aki éjnek idején egy szál ingben volt kénytelen menekülni a zsidók bosszúja elől, akik meg akarták lincselni a szimpatikus, csinos írónt.“ A kitűnő, egyéni reklám ellenére nem fogy a könyv...

Olvason

A varsói „Gazetta Warszawa“ néhány nap előtt megszűnt. Az ujság megszüntetésének előzményei szoros összefüggésben állnak Pilsudszky marsall halálával. A „Gazetta Warszawa“-ról általában úgy beszéltek, mint a liberális szabaddömvesek által finanszírozott orgánusról. Érthetően kínos jeltűnést kellett tehát az a körülmény, hogy a nagy marsall halálakor a lap nem gyászkeretben jelent meg és csupán szűkszavú hirben számolt be a gyászos eseményről. Ekkor derült ki, hogy a lapot nem-hogy a szélsőbal, hanem épen a szélsőjobb oldal finanszírozza és Pilsudszky halála után rögtön a hitleri irányzat propagálásához fogott. A felháborodott előfizetők lerendelték a lapot, példányonként sem vásárolták és a hatalmas, spontán társadalmi bojkott most a lap megszűnését vonta maga után. Különös érdekessége ennek az ügynek, hogy egyes jobboldali lapok nem akartak tudomást szerezni a „Gazetta Warszawa“ pálfordulásáról és a lapbukást úgy pertraktálják, hogy „szabaddömves“ lap bukott meg, holott a dolog éppen fordítva van...

Olvason

A Szatmár-megyei Vám községben egy román tanító egy zsidó fiu homlokába keresztet égetett. Természetesen óriási a felháborodás. Nekünk zsidóknak már mindenre van kádenciánk. Közvetlenül a háború előtt történt Oroszországban, hogy egy zsidó gyerek bement egy ügyvéd kertjébe és ott egy almát lopott, az ügyvéd megfogta és homlokára égette héber betűvel ezt a szót: „ganev“. A fiút Londonban később nyilvánosan mutogatták és rendkívüli megbotránkozást keltett az a körülmény, hogy az illető orosz ügyvédet nem is büntették meg.

Olvasom

Kósa Miklós lendületes cikket írt a Magyar Tudakozó Egylet jubileumával kapcsolatban és megállapítja, hogy a vállalat mai virágzását egy ragyogó magyar ujságíró szellemének, szívének, tehetségének, akaratának, apostoli puritánságának köszönheti. Ez az ujságíró dr. Hajdu Miklós, a pesti zsidó közélet egy igazi értéke.

Nem olvasom

Egy vállalat két zsidó tisztviselője egymásután esküvőt tartott ugyanabban a körzeti vagy egyesületi templomban. (Szándékosan írom így!) A vállalat harmadik tisztviselője követte a példát, de ebben az esetben a rabbi beszéde alkalmából a vőlegény hivatalársai az ajkukba haraptak, látszott, hogy nagy megerőltetésükbe kerül a nevetés visszatartása. Kiderült, hogy az előbbi két esküvőn megjelent keresztény tisztviselő egy nappal előbb szóról-szóra előre elmondta a rabbi esketési beszédét. Az esetből mindenesetre kiderült az, hogy a rabbi urak ne tartsák ugyanazokat a beszédeket, ha már nem is zsidó hívek kedvéért, de esetleges keresztény outsiderek kedvéért, akik azon a nézeten vannak, hogy a rabbik olyan sokat tanulnak, hogy minden alkalomra más és más mondni valójuk lehetne.

Nem olvasom

Egy budapesti orthodox hitközségi templomban nagy tetszés mellett egy fiatal rabbi tartott beszédet, aki doktorátust is szerzett. Az orthodox hitközség szellemi életében kiváló tevékenységet fejt ki az iskolák igazgatója, aki ugyan csak doktori címet visel. Ez a visszatérés a nemes orthodox hagyományokhoz, amiknek kifejezése volt Nagyvárad az ötvenes években, amikor büszkélkedve említették és a sírkőre is rávésték, hogy Wahrmann főrabbi doktori címet ékesítette. Most bizony nem igen lehetne egy filozófus doktor Nagyváradon orthodox főrabbi.

Olvasom

Stanislaw Reiswasser, gazdag warsói zsidó, másfélmillió zlotyt érő ingatlan vagyonát odaajándékozta a varsói zsidó hitközségnek, azzal a kikötéssel, hogy a hitközség őt életfogytig eltartja, halála után méltó módon eltemeteti és a gyászév alatt naponta Kaddist mondhat utána. A szerződést most Reiswasser kikeresztelkedett fia perrel támadta meg és azzal érvelt, hogy az öregurat a hitközség behálózta és aggkori elmeegyensúlyát arra használta fel, hogy megköttesse vele ezt a hitközségre nézve páratlanul előnyös szerződést. Az öreg Reiswasser megjelent a per tárgyalásán, alávetette magát orvosi vizsgálatnak, amely megállapította, hogy teljesen épelméjű. A bíróság azt is megállapította, hogy az adás-vételi szerződés teljesen szabályszerű és érvényes, egyelőre tehát az a helyzet, hogy a fiatal hitehagyott Reiswasser nem fog örökölni . . .

Zsidó frontarcosok világkonferenciája

A napokban ült össze Párisban a zsidó frontarcosok világkonferenciája, melyen számos európai állam kiküldöttje megjelent, de nem hiányoztak a tengerentúli államok képviselői sem. Ott voltak az angol „Jewish Exservicemens Legion“, a „Jewish Veteran of USA“ kiküldöttei Mr. W. Bermann elnökkel az élén, ott voltak továbbá a belga, osztrák, bolgár, lett, litván, román, lengyel, csehszlovák, délafrikai, egyiptomi, palesztinai és még sok más állam zsidó frontarcos szervezeteinek reprezentánsai. A világkonferenciát a francia-zsidó frontarcosok rendezték. Diszelnöke Fabry hadügyminiszter volt, vezetőség: Maurin, Mariaux és Weiller tábornokok, Contenot tanácsnok és a francia közélet számos katonai és polgári előkelősége. A világkonferencia tagjai elzarándokoltak a verduni csatatérre, megkoszorúzták az ismeretlen katona sírját és részt vettek a Rue de la Victoire-on lévő zsinagóga diszistentiszteletén. Az ülésen megbeszélték a zsidó frontarcosok általános világhelyzetét, hitvallást tettek törhetetlen hűségük és hazaszeretetükről, elhatározták továbbá a jövőbeni kongresszus helyét és időpontját. A konferencia a diszes emléklakettek kiosztásával ért véget.

Ady Endre: A zsidó pipája

A nemrég elhunyt, széles körökben ismert nagyváradi szerkesztő: Fehér Dezső, utolsó pesti tartózkodása alkalmából átengedte a „Szombat”-nak közlés végett Ady Endre zsidó vonatkozású prózai írásait. Ezeket az érdekes cikkeket mai számunkban kezdjük közölni. Az alább következő cikk jobb megértése okából ismerni kell az akkori politikai helyzetet.

Tisza Kálmán bukása után uralomra jutó Széll Kálmán fenntartotta ugyan a szabadelvű címet, de a néppárt erős nyomása alatt mind konzervatívabb irányba terelte pártját és a közvéleményt. Különösen a képviselőválasztások előtt lett elnézőbb, nagyobb teret engedett a néppárti, konzervatív és antiszemita agitációnak, mely a földet, a jogot és emberibb megélhetést sürgető nép hangos jajszavát a zsidógyűlölet narkózisával akarta elnémítani. Ady Endre látta, hogy az antiszemitizmus, a magyarság kulturális, kereskedelmi, ipari fejlődésének hárcerén oly gigantikus munkát végző zsidókat csak a maga sötét szándékai elleplezésének bűnbakjául akarja felhasználni a feudális klerikális uralmát biztosítani akaró reakció, mely nem átalotta a historikusok és tudósok által annyiszor megcáfolt vérvád meséjét is időközönként feleleveníteni. És gonosz céljuk elérésére a „Zikcene, zakcene, te kutya zsidó”, az Erger-Berger-Schossberger, minden zsidó gazember!” uszító nótákkal is megmérgezni a népdalok poézisét. És ennek a zsidógyűlölettel sötét, gonosz politikai reakciós célt szolgáló hangulatkeltésnek hatása alatt sokszor hoztak a bíróságok egészen különös ítéleteket. A bíróságoknak ilyen, a zsidóban többnyire bűnbakot kereső felháborító ítéletek sorából kiemelkedett egy, az elámított népet észretérítő igazságos ítéletet, amelyet Ady így méltatott:

Endre:

Szítják, egyre szítják a lángot, hogy csapjon aztán össze mindannyiunk feje fölött. A vérvád s a többi terjed egyre. Kik terjesztik, jól tudjuk. A zsidógyűlölet szítása azoknak áll érdekükben, kinek reszketve kell gondolniok arra, hogy a jó, bárgyú nép egyszerre csak megvilágosul és róluk talál egy kicsit elgondolkozni.

... Annyi már eltagadhatatlan, hogy a reakció aknamunkája itt is, ott is kitört s veszekedett, vad antiszemitizmus dühöng egyik-másik részén az országnak.

Igaz, hogy a bűnösöket keresve, nagyon magasra találnók jutni. Fopapi székekig, mágnás kuriákig esetleg. De ha ilyen magas helyekig ebben az országban bajos is elérni a megtorló kéznek, valamit tenni kell. És mivel durva indulatok dühöngenek, durva megtorlásra, elrettentésre lehet csak gondolni. Ime egy eset, mely példa lehet:

Jámbor falusi zsidó ember elé, vásári sokadalomban paraszt suhanc ugrik. A zsidó ember pipázik. A suhanc kikapja a szájából a pipát s a nézők nagy gaudiumára elszalad vele.

A zsidó éltebb ember. De szörnyen sérti a mlétatlanság, a sértés, a gúnyos kacagás. Rohan a suhanc után. Az visszakiabál egy-két „rongyos zsidó”-t, de egyszer megáll. Bevárja az üldözőjét és egy pálccával arcon vágja. . .

A vásári nép ismét jól mulat. Ezek, ha hazamennek, majd tudni fogják, mint kell a zsidóval elbánni.

A törvényszék pedig ítélkezett. Lopásért és testisértésért félelvi fog-

3 szó csupán:
SIRKÓ
LÖWY-NÉL
BUDÁN

II. FŐ-UTCA 79.
TELEFON: 51-5-81

Alkalmi vételek
legolcsóbb áron!

II. Zárda-utca **3**
Margit körut sarok

háza itélte a suhancot. A tábla egy évi fogházra s a Kuria három évi fegyházra emelte fel a büntetést.

Ezt az ítéletet én kihirdetném minden vásári sokadalomban, sőt némely nagyobb bucsujárások alkalmával is, mikor legjobban dolgoznak a nép lelkének megmérgezésén némelyek.

Én nekem voltaképen fáj annak a szegény bűnbak suhancnak a sorsa s jobb szeretnék az én jelöltjeim közül néhányat a helyébe küldeni, de ismétlem...elrettetésre van szükség. Az áldozatokért pedig számoljanak majd azok, akik úgy is hiúságosan hirdetik az éggel való összeköttetésüket . . .

~~~~~

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM EGYESÜLET KÖZGYŰLÉSE. Junius 26-án tartotta a Múzeum Egyesület közgyűlését a múzeum helyiségében. Az elnöklő Wertheimer Adolf megnyitó beszédében örömmel állapítja meg, hogy az egyesület iránti érdeklődés folyton fokozódik, a muzeális tárgyak egyre gyarapodnak és ennek folytán az eddigi férőhely már nem is elégséges. Örömmel közli a közgyűléssel, hogy a hitközség vezetőségével már folynak eredményesnek ígérkező tárgyalások abban az irányban, hogy a II. emeleten levő könyvtár áthelyezése esetén a felszabaduló helyiségeket a Múzeum rendelkezésére bocsájtják. Dr. Munkácsi Ernő, az egyesület főtitkára felolvasta ezután az évi jelentést, mely részletesen beszámol az egyesület munkájáról és a múzeum gyarapodásáról. Gerő Ödön és dr. Patai József felszólalása után dr. Friedmann Ignác lemondásával megüresedett igazgatósági tagsági helyre egyhangú lelkesedéssel megválasztották dr. Gábor Gyulát, a kitünő tudós történészt. Ezek után a közgyűlés elfogadta a dr. Szemere Samu által ismertetett zárszámadásokat, úgyszintén az 1935. évi költségelőirányzatot. Dr. Gábor Gyula köszönettel vette tudomásul az őt különös-kép megtisztelő választást és azonnal célirányos indítványokat tett, amit köszönettel vettek tudomásul. A közgyűlés dr. Wertheimer Adolf elnök elttetésével ért véget.

A MIKÉFE július 1-én d. u. 6 órakor tartja a hitközség dísztermében XCIII. közgyűlését dr. Stein Emil elnöklése alatt.

A Victoria Biztosító mérlege

A Victoria Biztosító f. é. junius 18-án tartotta meg rendes évi közgyűlését. Napirend előtt a felügyelő bizottság elnöke kegyeletes és elismerő szavakkal emlékezett meg a nemrég elhunyt volt központi vezérigazgatóról, Gerstenberg Ottóról, valamint Vetter F. Ernő központi igazgatóról. A Victoria 1934-ben életbiztosítási állományát 104 millió márkával gyarapította, miáltal a teljes biztosítási állomány 1032 millió márkára emelkedett. Az elmúlt évben a társaság halálesetek miatt kereken 7 millió márkát fizetett ki. A mai értéknek megfelelő leírások és szociális terhek levonásával a társaság 6,291.397.— márká tiszta nyereséget mutat ki, melyből saját üzletfeleit 5,726.171.— márká nyereségosztalékban részesítette. A régi nyereségrészesedéssel biztosítások osztaléka ugyanakkora, mint az a megelőző üzletévben volt. A részvényesek osztaléka, épp úgy, mint a múlt évben, az idén is részvényenkint 75 márkát tett ki. A társaság működési területe is megnövekedett. Többek között ismét felvette működését Belgiumban, továbbá Irak és Iran területén, miáltal külföldi tevékenysége 22 államra terjed ki. A magyarországi igazgatóság, melynek élén Rózsa Rezső ügyvezető igazgató áll, az üzleteredmény ily kelvező alakulásához nagy mértékben hozzájárult. A nemrég lezajlott budapesti nemzetközi és debreceni ipari vásárokon élénk és rokonszenves tevékenységet fejtett ki, amidőn nemcsak saját magának, hanem az egész biztosítási intézménynek ötletes és komoly propagandát csinált, melynek kedvező eredménye nem fog elmaradni.

~~~~~

MINDEN ÚJ KÖNYVET MEGKAPHAT magyar, német, francia és angol nyelven Lukács kölcsönkönyvtár és könyvkereskedésében, Budapest, V. Nádor u. 8. Telefon: 80—6—37. Olcsó helybeli és vidéki előfizetési díjak! — Házhoz szállítás.

RADIUS FILMSZÍNHÁZ, Nagymező utca 22—24. Telefon: 22 0—98. Előadások kezdete 3, 5. negyed 8, fél 10 órakor.

A Pesti Izraelita Hitközség közgyűlése

A pesti izr. hitközség képviselőtestülete június 24-én tartotta Sip-uccai székházának nagy üléstermében Stern Samu m. kir. udvari tanácsos, hitközségi elnök elnöklete alatt és a képviselőtestületi tagok élénk részvétele mellett évi rendes közgyűlést, amelynek napirendjén a zárszámadás tárgyalása szerepelt. — Stern Samu elnök nagyszabású expozéval nyitotta meg az ülést, kegyeletesen emlékezve meg a hitközség és a felekezet halottjairól, dr. Baumgarten Nándor m. kir. közigazgatási bíróról, dr. Schönfeld József főszerkesztőről, Weisz Mórról, Weisz Edéről, Grünbaum Lajosról, akik a képviselőtestület tagjai voltak, Gombos Benőről, a kolozsvári magyar párt vezetőemberéről, Balla Bernátról, a Központi Zsidó Diáksegítő Bizottság vezetőjéről, Bárd Rezsőről, a hitközség 47 éven át volt oktatásügyi eladójáról, s Auspitz Ármin hitközségi tisztviselőről. Beszámolt ezután az elnök a márciusban lefolyt Izraelita Országos Gyűlésről s annak nagy eredményéről, rámutatva arra az összefogó együttműködésre, amely a kongresszuson megnyilatkozott s annak a reményének adva kifejezést, hogy a partikuláris szempontok felett az egész vonalon érvényesülni fognak a felekezet egyetemes érdekei. Örömmel számolt be a kőbányai és pesti hitközség között létesült gazdasági egységről, majd üdvözölte az újonnan megválasztott országgyűlési képviselőket és fővárosi bizottsági tagokat, üdvözölte Vida Jenő felsőházi tagot, az I. osztályú magyar érdemkeresztel való kitüntetése alkalmából, bejelentette, hogy ősszel dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi negyven éves papi működését a hitközség díszközgyűlésen óhajtja ünnepelni, üdvözölte dr. Zahler Emil előljárót, előljárói működésének tíz éves jubileuma alkalmából, dr. Szabolcsi Lajost, az Egyenlőség főszerkesztőjét, szerkesztői működésének huszadik évfordulója alkalmából, dr. Patai Józsefet, a Mult és Jövő főszerkesztőjét, lapjának és szerkesztői működésének huszonötödik évfordulója alkalmából. Kegyelettel emlékezett meg Maimuni Mózes születésének nyolcszázadik és Herzl Tivadar születésének hetvenötödik évfordulójáról, a jeruzsálemi héber egyetemet fennállásának tíz éves jubileumáról, végül üdvözölte a Párisi Alliance Israelite Universallet fennállásának hetvenötödik évfordulója alkalmából. Behatóan szólott az után a hitélet terén végzet munkáról és a vallás-gondozás feladataira hívt fel a hívők figyelmét. Ismertette az ügyosztályok és

intézmények működését, rámutatva arra, hogy a hitközség az elmúlt évben kultusz-ügyi, oktatási, kulturális és jótékonyági célokra kereken három és félmillió pengőt fordított. Méltatta a hitoktatásnak, különösen a két zsidó gimnáziumnak teljesítményét, elismeréssel szólott a kulturális ügyosztály intézményeiről, a magyar zsidó szabadegyetemről, a szülők pedagógiumáról, az írásmagyarzó előadásokról és az ifjusági akcióról, melegen méltatta a jótékonyági ügyosztály munkáját, valamint a gazdasági ügyosztály szorgos gondosságát és ügybuzgóságát, végül a zsidókorháznak és orvosi karnak fejezte ki a közgyűlés elismerését, beszámolván arról, hogy a kórházban a fekvőbetegek száma az elmúlt évben 13.573 volt, az ápolási napok száma 205.558, a bejáró új betegek száma 59.328, a központi laboratóriumban végzett vizsgálatok száma 64.950, a központi röntgenintézetben végzett vizsgálatok száma 25.875 volt. Nyolcvanhét kinevezett orvos végzi ezt a hatalmas munkát, a tanulmányok céljából bejáró orvosok száma pedig 208. Hatalmas hivatást teljesít tehát a kórház a zsidó orvosnemzedék nevelése terén és a kórházak tudományos jelentőségét fel-emelő módon dokumentálja, hogy a zsidókórház orvosainak tollából az elmúlt évben 151 önálló tudományos dolgozat jelent meg. Ime, ez az a munka — mondta az elnök — ami a pesti zsidó hitközségben folyik, ime, ez az a szellem, amely a pesti hitközséget áthatja és vezeti, ez a szellem méltó az egész magyar zsidóság megbecsülésére, ez a szellem méltó az egész magyar zsidóság megbecsülésére, ez a szellem méltó arra, hogy vonzóerőként és követendő példaként hasson testvérhitközségeink számára. Végül köszönettel adózott az egész képviselőtestületnek és a névtelen adófizetők ezreinek, akik áldozatkészségükkel a hitközség és intézményeinek fenntartását lehetővé tették. — A nagy tetszéssel fogadot elnöki expozé után az elnöki előterjesztésekhez hozászólottak dr. Boda Ernő, dr. Gál Jenő, dr. Patai József, dr. Izsák Ede, dr. Szabolcsi Lajos, dr. Fischl Ármin, dr. Friedmann Ignác és dr. Bernfeld Izsó képviselőtestületi tagok, míg az előljárárság részéről Vértes Emil előljáró vázolta a gazdasági ügyosztály nagy és gondos munkáját, Nagy Andor előljáró pedig a pénzügyi ügyosztály méltányosságtól áthatott működéséről számolt be. Végül Stern Samu elnök reflektált nagy érdeklődés mellett a vitában elhangzott

felszólalásokra. Ezután a közgyűlés Epp-ler Sándor főtitkár s részben dr. Munkácsi Ernő főügyész előadása alapján egyhangulag elfogadta az évi jelentést, valamint a zárszámadásokat, nemkülönben a közgyűlés npirendjének többi pontját, s ezek sorában a Rabbiság szervezeti szabályzatának módosítását.

Nem olvasom

Dr. Friedmann Ignác szokásos kritikus felszólalásai rendszerint élénk vitaanyagot tartalmaznak, de a legutóbbi felszólalása a hitközség közgyűlésén osztatlan

tetszésben részesült. Mikor lírikus hantalanos bajokról és a zsidóság sérelmei-gon, privát ügyeivel kapcsolatosan az ál-ról beszélt, meghatottan hallgatták egy jó zsidó szív megnyilatkozásait. . .

KANTORPRÓBA. A Páva uccai templomban e szombaton Goldstein József, a Zsidó Gimnázium kántora tartotta próba-előimádkozását. Finom izlésű, zsidó sziv-től áthatott, muzsikális előadása, ezüstösen csengő lírai hangja, kitűnő héber szövegkiejtése a főkántori tisztségre pre-desztinálja a fiatal kántort. A közönség őszinte ünneplésben részesítette és szívesen látná Goldstein Józsefet főkántorul.

Egyről-másról

Ki prédikált először magyarul? – Elnökből hogy lett hitközségi jegyző? – Statusquo származásu orthodox vezetők

1. A „Szombat“ legutolsó számában a magyar nyelvű prédikációkkal kapcsolatban írottakra legyen szabad idézni b. e. édesatyám, Stein Mayer Miksa nagy-szombati főrabbinak a Hagymány 1929 május 10-i számában Nagykőrös rabbijainak történetéről írott tanulmányából a következőket: „... 1778. évben már zsidók nyomait találjuk ott és 1817. évben új templomot építenek, amikor már rabbijuk is volt: Krakkauer Salamon. Mint családi neve mutatja, idegenből került ide és annál feltűnőbb, hogy 1817. évben, amikor az új templomot felépítették, magyar nyelvű prédikációt tartott és a szónoklatot ki is nyomatta e címen: Prédikáció, mely tartatott újonnan épült templomnak felszentelésének alkalmatosságával Nagykőrösön, szeptember 7. 1817. (Nyomatott Pesten 1818) magyar és német szöveggel. (Szinyeyi: Magyar Írók Élete és Munkái VII. k. 1900.) Ez, nézetem szerint, az első nyomtatott és talán tartott magyar prédikáció.“

Ugy látszik, b. e. Édesatyámnak, szövegezéséből kitűnőleg, az lehetett a gyanúja, hogy a nagykőrösi pap a beszédet csak magyarra fordította és így nyom-

tatta ki, de nem tartotta magyar nyelven.

Ha ez a gyanúja alaposnak bizonyulna, úgy b. e. Édesatyám Magyar Rabbik c. művének adatai szerint Ábrahám Friedmann gyulafehérvári főrabbi, Erdély utolsó országos főrabbi, volt az első, aki 1845-ben V. Ferdinánd születése napján magyar nyelven tartott ünnepi beszédét nyomtatásban is kiadta.

2. Arról is méltóztatott írni, hogy az osztrák, de különösen a bécsi zsidóság körében általános felháborodást váltott ki — és a sajtó e felháborodásnak méltó kifejezést is adott, — hogy a bécsi hitközség egyik választmányi tagja lemondott tisztségéről és a hitközségnél fizetéssel járó állást kapott. Megjegyezni méltóztatott, hogy ilyesmi Magyarországon nem fordulhatna elő. Legyen szabad az elsőbbség érdemét az ujpesti aut. orth. izr. hitközségnek vindikálni, amelynek elnöke, Wollner Samu, nyugdíjaztatta a hitközség jegyzőjét és aztán saját magát választotta meg jegyzőnek.

3. Tévedés az is, hogy az orthodoxá vedlett statusquóak azért foglalnak el szélsőséges álláspontot a felekezeti politikában, mert így szeretnék feled-

tetni származásukat, mert éppen ez a statusquo származásuk jogcím a szerepelhetésre az orthodoxiában. Szinte azt mondanám, hogy a statusquóból lett orthodoxoknak „cházokóh“ joguk van az orthodoxiában a vezetéshez. Hiszen az orthodox Központi Rabbitanács elnöke, a magyarországi orthodoxia első felsőházi képviselője b. e. **Rabbi Koppel Reich**, a trencsénbáni — statusquo pap fia volt. **Strasser Salamon** debreceni orthodox főrabbi, a Központi Rabbitanács jelenlegi elnöke áldotta meg azt a frigyét, amelyet testvérének leánya kötött a váci statusquo pap fiával, **Rosenbaum Mózes**, kisvárdai statusquo pappal. **Rabbi Naftoli Teitelbaum**, a Központi Rabbitanács tagja, sem tagadja statusquo származását, stb., stb.

Nem vindikálok én az orthodoxá vedlett statusquóak részére a fentiek alapján kizárólagossági jogot, de — remélem — elég bizonyítékot szolgáltatam arra, hogy az orthodoxiában a statusquo származás feledtetésére nincs ok.

Soraim szives közlését kérem és vagyok

őszintén tisztelő híve:

Dr. Stein Artúr

*

A szerkesztő utóirata: Kollégám érdekes írását leadom, de meg kell jegyez-nem, hogy amit a statusquo származásáról mondott, nem cáfolja a Szombat állításait. Sőt! A megemlített és a stb., stb.-be belefoglalt orthodox vezérek intranzigens politikája épen családfájuk statusquoi nüanszából magyarázható.

WOSNER MÓZES HALÁLA. Június hó 11-én Dunaszerdahelyen 96 éves korában meghalt **Wosner Mózes**. Az elhunyt messze földön híres volt vallásos életéről, jótékonykodásáról, zsidó hűségéről, amellyel minden felekezetünket érintő kérdésben példát mutatott. Temetésén az egész környék zsidósága részt vett. A szertartáson négy rabbi búcsúztatta. Az elhunytban **Wosner Mayer**, a dohányutcai templom főgondnoka édesapját gyászolja.

Sziderlit, felekezeti lapokat a betegeknek!

A „Szombat“ legutóbbi számának „Olvasom... nem olvasom“ című rovatában olvasom Főszerkesztő úr javaslatát, melyben a zsidó közéletben szereplőket kötelezni kívánja, legalább egy felekezeti ujság előfizetésére.

Engedje meg, hogy néhány szóval leírjam ezen javaslat olvasásakor felmerült gondolataimat.

1954. október 9. óta részben a gyulai József-szanatóriumban, részben pedig a budakeszi Erzsébet-szanatóriumban voltam, illetve vagyok tüdőfolyamatom kezeltetése miatt.

Az elmúlt 9 hónap alatt egyszer sem tartottak sem Budakeszin, sem Gyulán zsidó istentiszteletet — a hivatalos körök. Budakeszin még volt sziderli és tóra, tudunk istentiszteletet tartani, de Gyulán sajnos, nem lehet.

Nagyon sajnós dolog, de legutóbb — Sovuausz 2. napján — 17 zsidó beteg közül háromnak volt sziderlije. Három sziderliből a szabad ég alatt mondtak június 8-án és 17-én mazkirt.

Nincs szándékomban — talán jogom sincs — bírálni a hitközségek munkáját, de mégsem tudom helyeselni ezt a nem-törődömséget.

Nem tudom helyeselni, hogy ott, ahol a betegek hónapokat, sok esetben éveket töltenek, ennyire magukra vannak hagyatva. Amíg a zsidó hitközségek a betegek lelki gondozásával mit sem törődnek, addig a többi egyházak naponként, vagy hetenként istentiszteletet tartanak egyházuk kötelékébe tartozó híveiknek.

Minden egyház (a budai hitközség is) díjmentes, vagy egészen olcsó, a legszegényebb ember által is megfizethető ujságokkal tájékoztatják híveiket egyházuk munkájáról. A zsidó hitközségek ezzel sem törődnek. A felekezeti lapok pedig nagyon sok ember részére megfizethetetlenül drágák.

Kérem Főszerkesztő urat, **ha szintén helyesli ennek az áldatlan állapotnak.**

megváltoztatását, hívja fel az illetékesek figyelmét arra, hogy: ha nem is minden héten, de legalább olyankor, amikor mázkírt kell mondani, vagy nagyobb ünnepeken, gondoljanak szerencsétlen tudóbeteg zsidó embertársaikra és tartsanak istentiszteletet részükre.

Ha a zsidó felekezeti lapokat nem is tudják, de legalább néhány sziderlit és bibliát bocsássanak rendelkezésükre díjmentesen.

Bízom, hogy Isten segítségével rövid

időn belül egészségesen elhagyhatom a szanatóriumot és olyan életet élhetek, amilyent egy zsidó ember részére törvényeink előírnak. És bízom abban is, hogy Főszerkesztő úr megérti gondolataim helyességét és minden eszköz igénybevételével a jelenlegi helyzet megváltoztatását fogja kieszközölni.

József-szanatórium, (Gyula.)

Teljes tisztelettel maradok igaz híve:

Goldschmied József

A XXII. községkerület a politizáló rabbik ellen

A Szegedi Izr. Községkerület június 10-én Makón tartotta rendes közgyűlését dr. Biedl Samu községkerületi elnök vezetésével. A közgyűlést megelőzően dr. Kecskeméti Ármin egyetemi magántanár, makói főrabbi tartott magasszárnyalású prédikációt. Utána dr. Biedl Samu községkerületi elnök mondotta el a megnyitó beszédet, amelyen többek között ezeket mondotta:

— Nagyon is szorítanak bennünket a viszonyok arra, hogy beható tanácskozás tárgyává tegyük felekezetünk ügyeit, mert fokozottan figyelmet kell fordítanunk hajónk épségére a hullámozó tengeren. Végtelenül sajnálatos, hogy azok, akik a mi módunk szerint imádják az Istent, ma nem örvendenek közkedveltségnek néhány európai nemzet társaságában. Ha végignézünk Európa térképén, azt látjuk, hogy széles területek messze földek zsidóságát csorbították meg jogaiban.

— Én abban a véleményben vagyok, hogy az igazságot megölni nem lehet. A zsidóság ellen nyilvánuló közszellem világos jogtalanság.

— Nem mondhatom azt, amit Vergilius mondott első költeményei egyikében, hogy a legyőzötteknek nincs más sorsuk, mint megnyugodni legyőzöttségükben. Az élet emberei vagyunk és rendületlenül hisszük, hogy a megsértett erkölcsi világrend ismét helyre fog állani.

— Vajjon hasznunkra van-e — hogy szűkebb hazánkról beszéljek — az olyan intézkedés, amely a zsidók ellen irányul. Bátran merek válaszolni.

Nem hasznára, de kárára van az országnak a numerus clausus, mert nyomon követi a numerus vallachius.

Ezután a határozati javaslatokat tárgyalták. Nagy érdeklődést keltett dr. Dózsa Ferenc (Makó), aki határozati javaslatban kérte, hogy a Pro Palestina mozgalmat vegyék ki a cionisták kezéből, mert a cionizmust a magyar zsidótársadalom jelentős része nem kíséri szimpátiával és így, ha a Pro Palestina mozgalom a cionisták kezében marad, úgy annak a cioni gondolat látná kárát. A közgyűlés a határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta.

SIRKŐAVATÁS. Keszler Gézának, a jótékonyságáról és nemes emberbaráti szívéről közismert terézvárosi kereskedőnek, aki múlt év június 16-án hirtelenül elhunyt, családja síremléket állított. A síremlék ünnepélyes felavatása július 7-én, vasárnap délelőtt fél 10 órakor lesz a rákoskeresztúri temetőben. A kegyeletes ünnep a sírnál — 30 B., VIII. sor, 42. sír — fog megtörténni.

STERN ABRAHÁM IGAZGATÓ SIRKŐAVATÁSA. Csütörtökön, június 20-án délelőtt 10 órakor avatták fel Stern Ábrahám hitközségi polgári iskolai nyugdíjas igazgató síremlékét a rákoskeresztúri izr. temetőben

A gheftó visszahívja fiát...

Lord Bearsted szédületes karrierje

Békessy Imre, a kitünő tollú publicista, az Ujság egyik vasárnapi számában „Whitechapel angyala” címmel, hatalmas, ragyogó cikkben megírta Lord Bearstednek, a Royal-Dutch Shell társaság alapító főnökének csodálatos karrierjét. A regénybe illő élettörténet közgazdasági szempontból kétségkívül szenzációs, a Szombat olvasótáborát azonban bizonyára Lord Bearsted életének zsidóvonatkozású leírása fogja jobban érdekelni. A Szombat azzal a kéréssel fordult Békessy Imréhez, hogy bocsássa rendelkezésünkre azokat a zsidó vonatkozású adatokat is, melyek az Ujságban nem láttak napvilágot. Békessy főszerkesztő készséggel tett eleget kérésünknek és így módunkban áll Lord Bearstednek, ennek a zsidó vallású közgazdasági világkapacitásnak teljes élettörténetét a Szombat olvasótáborának bemutatni.

*

A londoni City embersűrűs uccáin a déli órákban gyakran látni egy kis kövér öregurat sétálni. A százharmincezer irodából, ahol ma is a világ üzleti organizmusának idegszájai futnak össze, siető emberek jönnek-mennek a Cityn keresztül: a nyugalmas sétálóval nem törődik senki. Olyan kevesen ismerik, hogy köszönéseket is csak nagyon elvétve kell fogadnia. Öregebb londoni polgároknak néha úgy rémlik, hogy valamikor régen sokat találkoztak ezzel az arccal, de már elfelejtették, mikor és hol. Nincs is rajta semmi feltűnő. Télen-nyáron sötétszínű felöltőt hord, széles selyem kihajtással; a fején ódivatú cylinder, rövid vastag kezén fekete bőrkecstyű. Az übercshert ritkán gombolja be; alatta örökké ugyanaz a sötétszürke, bolyhos szövetből készült ferencjózsefkabát, ugyancsak széles selyemkihajtással. A mellény gombjai között rendes polgári aranyláncot hord; a keretnélküli cvikker olcsó, vékony ezüstláncon lóg és járás közben ütögeti az öregúr hasát. A franciásan lelógó ősz fókabajusz, a duzzadt ajkak, a lefelé szélesedő orr a vastag orrcimpákkal, a háromszögű, sűrű szemöldök, a rövid tömzsi nyak, amely a kényelmes bő duplagallérban ül, a nagyapás fekete csokornyakkendő, a gömbölyű fekete szemek megengedik a feltevést, hogy az öregúr nem is angol. És ha angol is: éppen csak egy a sok közül. Nem lehet se gazdag, se hatalmas. Ha gazdag lenne és

hatalmas, nem sétálna gyalog a Cityben, nem állna meg a Fleet-Streeten az ujságpaloták előtt, hogy elolvassa a legújabb híreket, sőt munkaidő alatt valószínűleg ki se mozdulna irodájából vagy palotájából.

Pedig a sokat sétáló öregúr pontosan 33 év előtt, 1902 november 9-én, Lord-mayor's day-n, mint újonnan választott első polgármester ünnepélyes menettel vonult a Westminsterből Guildhallba eskütételre. Akkor negyvenkilenc éves volt. Az uccákon ünneplő, lelkesedő tömeg állt sorfalat az új Lordmajornak és a Minories — a londoni zsidónegyed — szegény népe könnyteli szemekkel nézte Lordmayor's show-t, amely ez alkalommal kísérte a gheftó fiát a legdíszesebb polgári méltóság első útján. Azóta is érte egy s más kitüntetés — például amikor 1921-ben peer lett és bevonult a lordok házába, vagy 1924-ben, amikor a viscount címet kapta — és a világ jelentős embereinek névjegyzékében „Who's Who“-ban a következő olvasható:

„Bearstel Viscount. Marcus Samuel. Mint orthodox zsidó család fia született 1853-ban, Whitechapelben. Az angol petróleumérdekek fő organizátora. (Royal Dutch-Shell csoport.) 1902: Mayor of London. 1921: Peerage (Lord Bearsted). 1924: Viscount.“

Ennyi áll róla a Who's Who-ban. De ezer angol közül alig ha egy tudja, hogy kicsoda Lord Bearsted — született Marcus Samuel. Csendes, természetes szerénységben annyira hiúságnélküli volt mindig, hogy személyes ismeretségi köre összesen pár száz ember az egész világon. Olyan keveset beszél, hogy a hangját alig ismerik. Ujságokban sohasem nyilatkozik. Kis palotájában, a Bayswater-negyedben, a Hyde-Park mellett, vendégek ritkán fordulnak meg. Amikor egyszer a londoni lakásnyomor enyhítésére négy millió fontot — közel száz millió pengőt — ajándékozott a Peabody Donation Found-nak, évekig nem tudta senki, hogy ki az adakozó. Pénteken este gyalog sétál haza az imaházból, meggyújtja a szentesti gyertyákat és szombaton még sohasem volt a Royal-Dutch irodájában. Annak a Royal-Dutch-Shell konszernnek az irodájában, amely ma tizennégyezer olvad gazdag petróleumforrások fölött rendelkezik, mint Rockefeller és amelyet Deterding, a sokat emlegetett „petróleumki-

rály“ sohase tudott volna létrehozni a whitechapeli orthodox zsidó fiatalember segítsége nélkül. . .

A Whitechapel negyed a City tözsomszédságában fekszik, mégis egy egész világ választja el egymástól a két szomszédos városnegyedet. A Cityben vannak a nagy bankházak, a tőzsde, az iparvállalatok irodái, a biztosítóintézetek és szállító cégek, itt vannak a felsőbb törvényszékek és a Times kiadóhivatala, itt van a Szent Pál székesegyház, a gazdagság és a hatalom. Whitechapelben zeg-zúgos sötét utcákban húzódnak meg a zsibárosok, az ócskaruhakereskedők: a szegénység. Hozzá tartozik Minories, a ghetto, ahol ma is látni még héberbetűs feliratu táblákat és ahol a csatornák rossz szaga terjeng az udvarokban és utcákon. Itt született 1853-ban Marcus Samuel, a mai Viscount Bearsted.

Marcus Samuel Whitechapelből — alig pár alsó iskola elvégzése után — nem közvetlenül a Citybe került. Először praktikáns volt a Millewal negyedben, a szállítók, hajógyárak, hajózási és szállítási vállalatok városrészében, valami kis spediteur cégnél. Csak 18 éves korában lett gyakornok egy magánbankháznál. De alig bírta ki itt két évig. Összespórolt valami kevés pénzt, aztán a fedélközön elhajózott Indiába. A saját lábán akart megélni és kereskedő akart lenni.

Eleinte gyöngykagylókkal kereskedett, — innen van a kagyló (shell) védjegy még ma is minden hajóján és minden gyártmányán —, azután áttért a szállítványozási üzletre és megfeszített munkában eltöltött néhány év után az üzlet kezdett fellendülni. A 24 éves Marcus Samuel egy szép napon beállított a párisi Rotschildhoz és hitelt kért tőle két hajó megvásárlásához. A hitelt megkapta és néhány év múlva Marcus Samuelnek már egész kis flottája volt. A flottatulajdonos zsidó fiatalember most petróleumot kezdett szállítani, majd maga is petróleumtermelésre tért át.

Közben fivérével — Samuel Samuellel — megalapította az M. Samuel & Co. bankházat a londoni City kellős közepén. A petróleumüzlet fellendítése céljából Marcus Samuel társult a fiatal Deterdinggel, a „Royal Dutch“ nevű hollandi petróleum vállalat tulajdonosával. A társulás csakhamar hatalmasan fellendítette a céget és nemsokára Rockefeller Standard Oil trustje hatalmas riválist kapott a megerősödött Royal-Dutchben. Ma az a helyzet, hogy a 8 millió tonnát kitevő világhajópark nagy része tankhajóból áll és az egész tonnage 72%-a a Marcus Samuel — Deterding Royal-Dutch konzerné.

A hajókat mind Marcus Samuel, a ghetto fia, építtette. Csak így érthető az, hogy az admirális maga követelte M. Samuel részére „rendkívül fontos szolgálataiért“ a Sir-i, majd később a Lord-i címet.

✱

A Cityben sétáló kis öreg úr, akin se pénz, se hatalom nem látszik meg, nemcsak petróleumkirály, hanem világbankár is. Az M. Samuel & Co. bankház a Bishopsgaten, nemcsak a Royal-Dutch-Shell konzern majoritásának tulajdonosa, hanem a City egyik legtekintélyesebb bankháza is. Hiteleivel átfogja az egész világot. Még Magyarországra is jut belőlük. Amikor a huszas évek közepén a Goldberger Sam. F. és Fiai Rt. hitelt keresett Londonban, Marcus Samuel bankházában megtalálta.

Lord Bearsted ma is úgy él, miatha még mindig csak Marcus Samuel lenne, sőt napról-napra egyszerűsödik az életmódja. A Cityből naponta átsétál a londoni ghejtóba és megáll az előtt a ház előtt, ahol szülei laktak és ahol gyermekkorát töltötte. Benéz a szűkudvarú házakba, melyeknek udvarán kis zsidó gyerekek játszanak, megáll a kis boltok ajtajában, ahol garasos üzleteket bonyolítanak le, érdeklődik, néz, figyel. Feljegyez néhány nevet, néhány észrevételt, kopott bőrnoteszébe. És pár nap múlva valamelyik égőszemű, sovány, whitechapeli zsidó fiú meghívót kap a City valamelyik cégéhez. Elindul egy karrier az útjára. Lord Bearstedet már régen a Whitechapel angyalának hívják, hiszen sok millió fontot elajándékozott már életében, de ő elhárít magától minden hálát és köszönetet. „Angliának szüksége van utánpótlásra, — szokta mondani — én csak ezt segítem elő.“

Lord Bearstedet ma már nem sok dolog érdekli ezen a világon. Körülbelül elért mindent, amit egy ember elérhetett: vagyont, nevet, rangot, megbecsülést. A vagyomból személyes használatára nagyon keveset fogyaszt, címeivel és rangjaival nem kérkedik, társadalmi életet nem él, agglegény, nagyritkán látogat el rokonihoz — de nem érzi jól magát közöttük, mert zavarja, hogy még a rokoni is a világkapacitást tisztelik benne. Nem érdekli már hajdani passziója: a bélyeggyűjtés sem, vagyont érő bélyeggyűjteményét elajándékozta. Kinek? Őfelsége az angol királynak! A ghetto fia megajándékozta Nagybritannia és Írország királyát, India császáriját!

Van azonban valami, — mondhatni csak ez az egy dolog van — ami érdekli az öreg petróleumfejedelmet és ez: a

